

Somaliskt samhälle och kultur

Foto: Harbi Amir

Förväntningar
Antropologisk studie

- **Kvinnans roll**
 - **Hälsa – somalia – sverige**
- **Samhällsstruktur - klanens roll för individen**
 - **Grupp V individ**
 - **Utbildningssystem**
- **Äktenskap**
 - **Poesi**
 - **Klädsel**
- **Religion**
 - **Skilsmässa**

Dagens föreläsare

- Harbi Amir, Samhällsvetare.
- Försäkringskassan

- "The key to an understanding of the political constitution of the Somali society lies in kinship and their specific kind of social contract. Their kinship structure is based on agnatic lineage type (that is descend on fathers side) – known as *clan*".

Joakim Gundel, i "The predicament of the 'Oday'", sid. 4

Bourdieu skriver om människans ”*Habitus*”: att
Människan integreras och formas i den miljö
den växer upp i!

□ **Geografi och historia**

KORT HISTORIK – INNAN 1991

Islam etableras på 700-talet – växer sig snabbt efter Mogadishus grundande på 900 talet
1200-1500-talet uppstår små stadsstater längs kusten – större delen av befolkning nomader
1880-talet Somaliland brittisk protektorat, Italien bildar Italienska Somaliland, Etiopien införlivar Ogaden
1960 självständigt - första gången en somalisk stat
1969-1977 Siad Barre "vetenskapligt socialistiskt" införs m. stöd av Sovjet
1977-78 Ogaden-kriget - Sovjet stöder Etiopien
1988 början på inbördeskriget
1991 centralstaten kollapsar - Somaliland förklarar sig självständigt

STATENS KOLLAPS & konsekvenser

- 1992 FN bildar UNISOM
- 1993 "Black Hawk Down" USA dra sig ur Somalia
- Otaliga fredskonferenser som inte leder till något
- 2006 Al Shabaab

Aktörer

Al Shabaab (-7000)
Pirater
Klan

Regering
AMISOM (ca 22000)
IGAD
FN

Årstider

Regntider:

- *Gu´* från april till juni. ”*The season of enjoy and plenty*” (I.M Lewis).
Nomadernas favoritperiod
- *Gu´* används för att räkna en persons ålder
- *Dayr* från september till november.
Böndernas favoritperiod

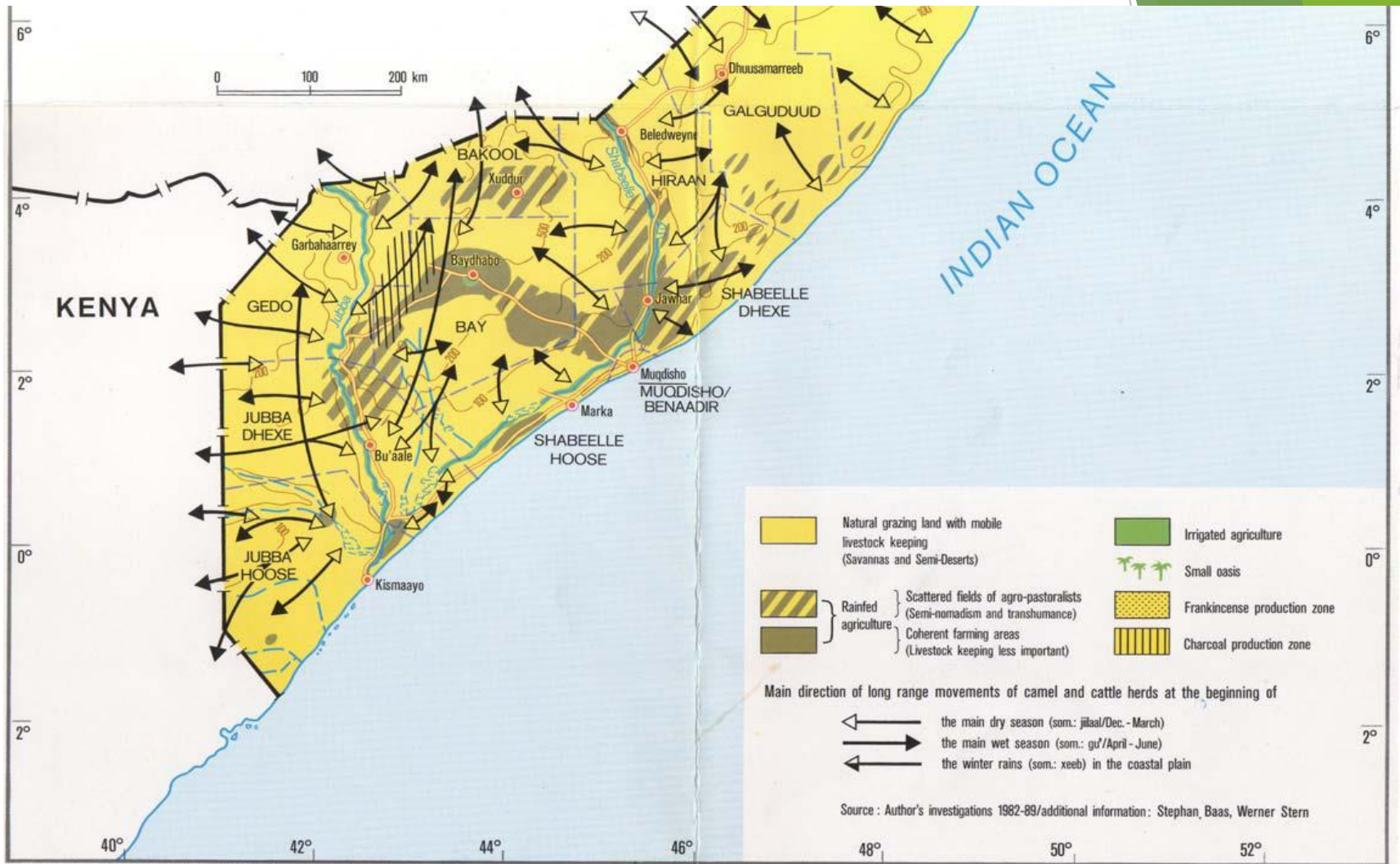
Årstider

Torra perioder:

- *Jilaal* från december till april.
Nomaderna flyttar nära brunnar!
- *Xagaa* från juli till september.
Nomaderna flyttar nära brunnar!

Förflyttningar efter väder och regnperioder

Design : Dr. Jörg Janzen, ZELF/FU Berlin 1993 / Cartography : Detlef Engel

Printed by Repro-Labor - Kartographie - Freie Universität Berlin, Berlin 1993

Map 3: Agricultural Land Use in Somalia

Somaliernas ursprung: fakta och fiktion!

Var kommer somalierna ifrån?

Olika teorier...

- Från arabiska halvön?
- Från det etiopiska inlandet?
- Norra Somalia/Somaliland?
- Blandning av ...

Namnet ”somali”

- *Soo* + *maal* = gå och mjölka!
- *Dhawamaal* = rikedom (boskap) (I. M. Lewis)
- 1414-1429, i samband med en etiopisk sång för att fira deras seger över ”somialierna”/muslimerna

Namnsystem

Efternamnsystem används inte i Somalia

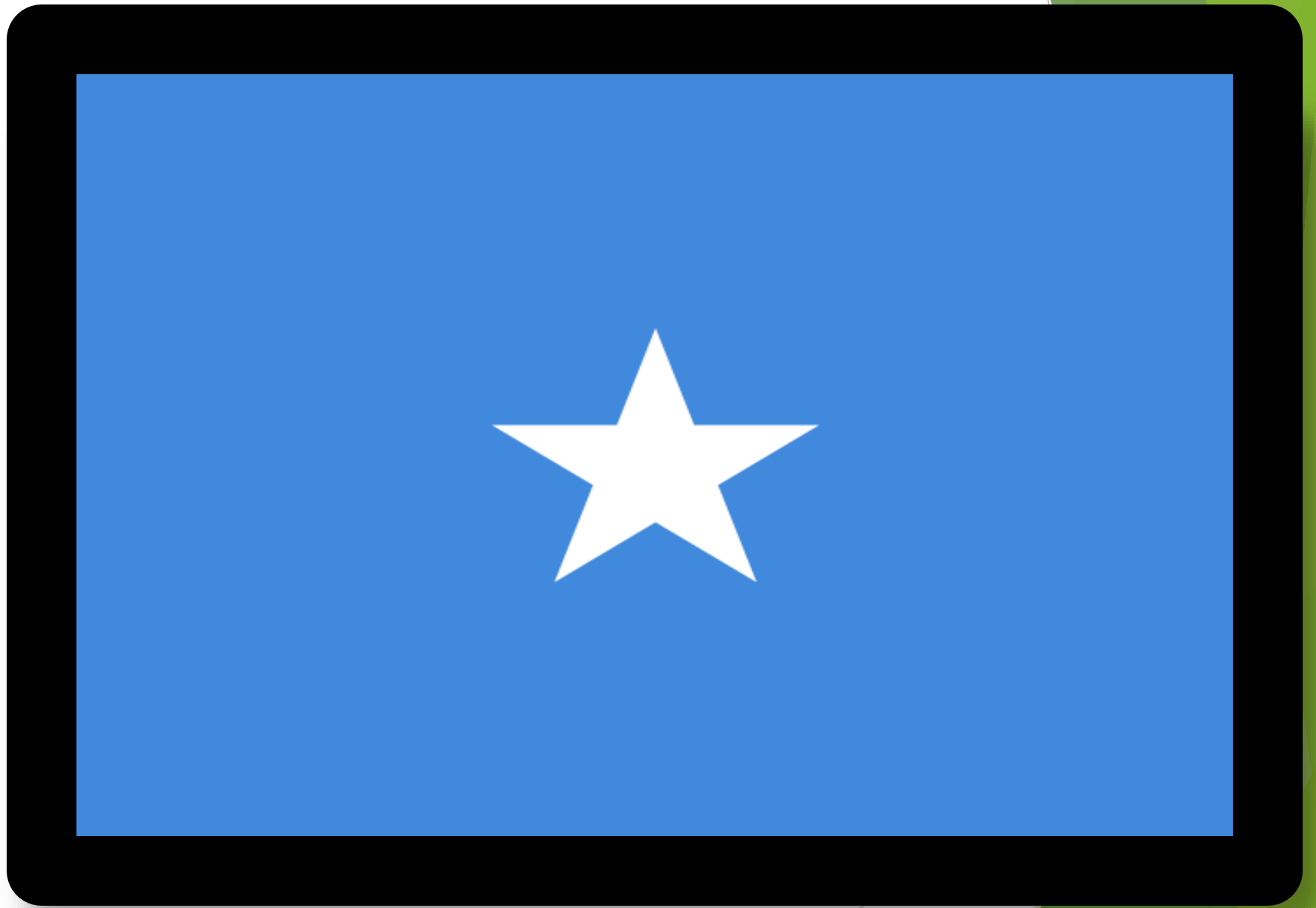
Eget förnamn, pappas förnamn, farfars förnamn osv.

Olika slags namn: från naturen – *Rooble*

Religionen – *Mohamed, AbdiKarim*

”Stora Somalia”

Sociala strukturer

Somaliernas ursprung: fakta och fiktion

Var kommer somalierna ifrån? Olika teorier:

Från arabiska halvön?

Från det etiopiska inlandet?

Norra Somalia/Somaliland?
Blandning av olika kulturer

Klan & definition

Klan: är en social grupp, oftast definierad genom släktskap

Väl sammanhållen grupp av personer som är släkt och som utgör den typiska större enheten i vissa samhällen, särskilt i Skottland och Irland) (Nationalencyklopedin).

Begreppet används för att syfta på en grupp med en **påstådd** gemensam anfader (Nationalencyklopedin)

Klaner är ofta viktiga strukturer inom nomadkultur: krig, familj, giftermål osv.

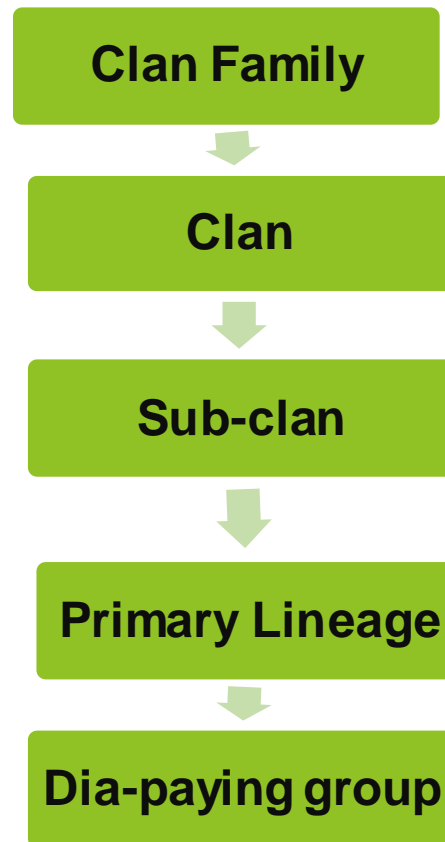
Klansamhället

Det somaliska samhället är ett klansamhälle

Patriarkaliskt och patrilineärt samhälle

Varje klan har bruksrätt till mer eller mindre bestämda betesmarker, brunnar och vattenhål

Exempel på klanstruktur

Klantillhörighet

Den "omedelbara närheten" är viktigare än blodsbandet/klantillhörigheten (Maine)

Olika klaner som har gått ihop (Mansur)

Man kan tillhöra en grupp antingen genom "*dhalad / dhiig*" eller genom "*dhaqan*". Blod eller assimilation (Perouse De Montclos)

Polariserat samhälle

Det somaliska klansystemet: ”Världens bästa sociala försäkringssystem?”

- En klan kan vara mycket stor eller liten
- Alla klanmedlemmar delar släktband med varandra
- ”Var du än dyker upp har du släktingar, mat och husrum - och omvänt har du samma förpliktelser mot dem” (Sara Johnsdotter)

- Definition av familj: vem tillhör familjen?
- Barnen tillhör "slakten" inte bara de biologiska föräldrarna
- "Den släkting med bäst förutsättningar att uppfostra barnet gör det" (Sara Johndotter)

Klanstrukturens paradig

Ab = "förfäder". Grunden till den somaliska mytologin

Abtirsiin = fr. "*ab*" + "*tiri*". Uppräkning av förfäder

Myt – stark och stor familj/klan

Dia-grupper = under-under-klan

Dia-paying / *mag* = kompensation, ersättning

Xeer iyo xaagaan = lag eller kompromiss

Klanan och kvinnan

Kvinnan tillhör sin egen klan (pappans klan),
inte makens klan.

Barnen tillhör pappans klan – patrilinejär.

Klanerna karakteriseras av att:

Varje individ föds in i en klan.

Klanmedlemskapet baseras på släktskap

Släktskapet räknas bara på pappans sida.

Varje klan har en gemensam ursprungsperson

Klanan står i relation till släktskap, INTE vistelseort.

Klansystemets funktion

Organiserar den sociala verkligheten på individ men också gruppnivå.

”Klargör” individens förpliktelser gentemot andra klanmedlemmar – ställa upp för varandra!

Reglerar relationen mellan olika grupper

Äktenskap, familj och könsroller

Olika sätt att ingå äktenskap

”kärlekens lag”

Två ungdomar möts och tycke uppstår

Arrangerade äktenskap

De två personer som ska gifta sig känner inte varandra eller har kanske träffats ett fåtal gånger

När en kvinna börja bli "gammal" – ca 25-30 år

Slakten tar på sig uppgiften att hitta en lämplig man åt henne

Framtvingade äktenskap

På landsbygden

När en familj ser en möjlighet för deras dotter att gifta in sig i en välbärgad familj

En äldre, men förmögen man

En aktad person – *wadaad*. Svårt för familjen att säga nej

Polygami

En man har rätt att gifta sig med flera fruar (max 4)

Mannen måste dock kunna ta hand om dessa fruar och barn ekonomiskt och även känslomässigt

Hur kan man tvinga flickan?

Indirekta hotelser – flickan ska välja mellan
förbön eller förbannelse (*duco ama habaar*)

Förskjutning – varför? Hur går det till?

Online love: Internet, telefon osv..

Tillgång till Internet, telefon... och större frihet
att välja sin partner

Ungdomar – hittar varandra: SFI, skolor,
offentliga platser

Umgås på ett annat sätt

Begränsad kontroll från föräldrarnas sida

Kunskap – fler och fler tjejer utbildar sig och
fördömer tvångsgiftet

Änka/änkling

Om maken dör kan änkan ingå äktenskap med den döde makens bror/kusin – *dumaal*

Higsiin – är när änklingen gifter sig med sin döda frus syster. Tar hand om sin systers barn

Träff och överenskommelse

Brudgummens familj besöker brudens familj och ber brudens far om hennes hand innan frieriet

Vigsel

Meher

Meher – vigsel/ceremonien, men också
brudpriset (morgongåva?)

Kvinnans ägodelar – i teori

Paret kommer överens om hur mycket *meher*
ska vara – innan vigsel

Mannen lovar i samband med vigseln att han ska betala *meher*

Meher bör betalas så fort som möjligt – i verkligheten betalas den i samband med skilsmässa

Gabaati/sooryo

Städer

Pengar - *kat*

Ges till brudens
manliga släktingar

Landsbygden

Boskap: getter, får,
kameler

Förlovningsgåva till brudens familj

Yarad

I genomsnitt 15 kameler (I. M. Lewis)

I städerna - pengar

Gåva från brudens familj

Dhibaad / diiqo

Brudens familj/släktingar och vänner
skänkar presenter till det nygifta paret

Sverige - gåvor från vänninor

Ceremonier

Traditionella ceremonier med brudpriset

Religiösa ceremonier – paret vigs av en *wadaad* (muslimsk präst) eller en *qadi* (muslimsk domare)

Bruden och brudgummens närvaro – obligatorisk?

Två vittnen måste närvara

Det är efter dessa religiösa ceremonier som paret betraktas som gifta

Ingen kyss ...

Den traditionella somaliska familjen

En somalisk familj är ihopkopplad med andra familjer genom giftermål

Den yngre generationen tar hand om de äldre när de inte kan försörja sig

Heder och moraliska gränser

Gruppen sätter gränserna för vad som är bra och vad som är dåligt!

Varje individ har sin givna plats och funktion i samhället utifrån kön, ålder, funktion (*wadaad/* präst, poet..)

En hierarkisk/patriarkalisk pyramidstruktur - där pappan står överst

Bestämnda roller

Mannen är familjens huvudförsörjare

Har huvudansvaret – ekonomiskt och moraliskt

Kvinnan planerar och bestämmer över alla ekonomiska aktiviteter och arbetsuppgifter i hemmet

Hon får en viss summa pengar (*bii*) varje månad som hon tar hand om

Före 1970-talet var det inte vanligt att kvinnor arbetade utanför hemmet. Idag är det allt vanligare

Den informella sektorn domineras av kvinnor

Antalet kvinnor som arbetar varierar mellan olika städer och mellan städer och landsbygden. Har ökat sedan 70-talet.

Migrationsprocess och strukturförändring

Traditionellt är maktstrukturen grundad på kön - patriarkatet

Diffusa roller – maktrelationen rubbas. Från man, kvinna barn blir det barn, kvinna, man

Mannen är inte längre familjens huvudförsörjare

Trots det håller han fast vid det gamla – han vill behålla makten!

Barnen får större möjligheter att komma in i samhället

Detta ses som ett hot mot den maktutövning som föräldrarna försöker behålla

Barnen – ”frihet utan ansvar” i **tidig** ålder

Att det traditionella skydds nätet saknas innebär att kvinnan blir ensam om de uppgifter som hon av tradition bör utföra

Hon får nya krav på sig och nya arbetsuppgifter och får därmed en dubbel arbetsbörda

Kvinnan har nu möjlighet att kliva ur den traditionella rollen

Möjlighet att utveckla sin kompetens inom andra områden. Större möjlighet till utbildning

Om båda är arbetslösa: i vissa kommuner blir kvinnan ”registerledare” för försörjningsstödet

Vad innebär det att vara registerledare? Hur påverkar detta förhållandet mellan kvinnan och mannen?

Konsekvenser

Familjens hierarki genomgår en omprövning – de nya värderingarna, normerna och reglerna överensstämmer inte med de somaliska könsrollerna man är van vid

En del familjer klarar inte dessa påfrestningar – äktenskapet slutar då med skilsmässa

Att skilja sig: Tillåtet? Vårdnadshavare?

Andra lyckas lösa sina problem genom en kombination av traditionen, klansystemet, vänner, imamen och med extra stöd från svenska myndigheter

Somalier i Sverige

– om organisation och etablering i det svenska
samhället

Ali & Kalle

Källa:

<https://picasaweb.google.com/117465660164239924284/ReutersBilder?feat=flashalbum#5588673016681786482>

- Ca 60 000 somalier i Sverige idag
- De första somalierna kom till Sverige 1960
- Några politiska flyktingar
- De flesta var studenter
- Några kärleksflyktingar

Traditionellt har somalier lämnat sina hem för:

pilgrimsresor (*Hajj*)

utbildning

Efter 1990...

- Första vågen – 1990. Flyktingutvandring
- En komplex bild: högutbildade –analfabeter
- Städer - landsbygden
- De flesta lämnar sina hem pga kriget

Nytt land- stora förväntningar - stora krav

- 1990-talet – kom mitt i en ekonomisk kris, lågkonjunktur och nedskärningar
- Dålig start
- Ekonomiska och sociala klyftorna kvarstod, trots högkonjunktur
- Segregerade urbana miljöer med hög arbetslöshet och begränsade kontakter med svenska samhället ⁷⁰

- Känslomässig och psykisk stress pga asylprocessen – väntan
- Medier behandlar somalierna i grupp som: ”mindre villiga att integreras”
- Inga förebilder
- Kriget i hemlandet + arbetslösheten i Sverige skapar frustration

Det går bra för somalierna i:

USA

ASIEN

AFRIKA

Men inte i EUROPA

Jämförelse Somaliafödda i Sverige och USA 2009

	Sverige	USA
Sysselsättning somalier	19,6	54,1
Sysselsättning hela befolkningen	72,2	67,6
<u>Gap</u>	<u>-52,6</u>	<u>-13,5</u>
Egenföretagande somalier	0,6	3,7
Egenföretagande hela befolkningen	6,4	4,5
<u>Gap</u>	<u>-5,8</u>	<u>-0,8</u>

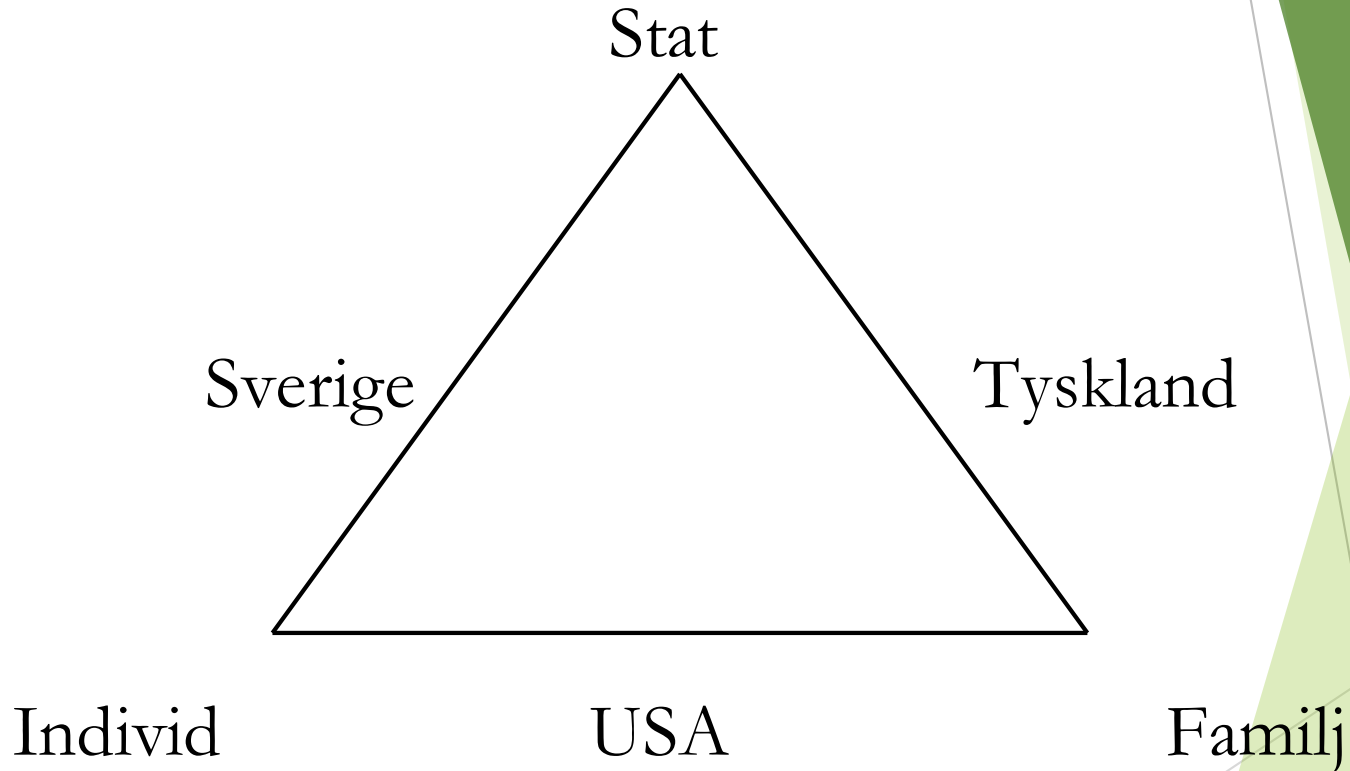
Källor: USA: ACS; Sverige: SCB/RAMS; båda: OECD

Material: B. Carlsson

Tänkbara förklaringar till skillnader

- Självselektering
- Arbetsmarknadsläge vid ankomst
- Trösklar till arbetsmarknaden
- Invandringstradition
- Språk
- Utbildning
- Företagsklimat och -regler
- Myndigheters roll och attityd
- Gruppens betydelse

Stat – individ – familj/grupp

Företagande i England

□ Byråkrati och skatt:

Enkelt att betala skatt och deklarerera

”Alla här vet hur man startar ett företag”

”Ärligt talat, de [myndigheterna] bryr sig inte. Så länge vi jobbar och betalar skatt är britterna nöjda.”

Synen på Sverige

□ Fördelar:

Bra bostäder, sjukvård, uppväxtmiljöer för barnen och – kanske – utbildning

□ Nackdelar:

Allt är byråkratiskt och svårt att förstå, svårt starta företag och betala skatt, man är alltid utlänning, ingen tror på en.

Synen på England

□ Fördelar:

Frihet att utöva egna kulturen, lätt att hitta jobb och starta företag, internationellt gångbart språk

”Vi är vuxna här och kan utvecklas”

□ Nackdelar:

Dåliga bostäder och kriminalitet

Slutsatser 2

- Förenklat regelverk eller hjälp att passera de svåraste hindren?
- Praktiska åtgärder:
 - Redovisnings- och deklarationshjälp
 - Lämpliga affärslokaler
- På gång:
 - Somaliska kunskaps- och nyföretagarcenter
 - Basarer för utomeuropeiska företagare

”Det förbjudna handslaget”

Islams olika grupper

SUNNI

Den största
gruppen

SHIA

Iran

Sufism i Somalia

Qaadiiriya

Södra Somalia

Saalihiya

Norra Somalia

Maqaam/kloster

Dhikr :

ihågkommelse,
recitation av formler i
vilka Gud, profeten
men också vissa
helgon prisas

Kat (jaat): kat är "tugg till helgon"

Nabi amaan: berömmar profeten genom olika ceremonier

Begreppet "*bidca*" : "reformera, omskapa religionen"

Ingen ska helgonförklaras inom islam,
finns bara en Gud!

Från sufism till al-shabab

Sufism

Meditation för att
komma närmare Gud

Al shabab (de unga)

Göra islam till en politisk
ideologi (Somalia)!

Islams fem pelare

1. Trosbekännelsen
2. Bönen
3. Allmosan (*Zakat*)
4. Fastan
5. Pilgrimsfärden (*Hajj*)

Koranen och Hadith

Koran = Guds ord

Farad - waajib

Hadith = tradition

Det profeten har
sagt eller gjort

Sunna (obs! sunni-
muslimer)

Familjen

Inom familjemoralen finns djupt grundade förhållningssätt, t ex:

Relationen man - kvinna

Barnens uppfostran, relationen barn - föräldrar

Familjen är central i det muslimska systemet, därför är äktenskapet viktigt

Skilsmässa etc.

Islam – religion – ett sätt att leva

Meningen med livet?

Sexualitet och könsroller

positiv till sex..

...men bara inom äktenskap

inom islam styrs relationerna mellan könen snarare av komplementaritetens principer än av jämställdhet

sexualiteten ses som helig snarare än syndfull
en gåva

Äktenskap

Äktenskap räknas som förtjänstfullt, ej plikt (*wajib*)

Ungdomarna: gift dig om du kan eller fasta!

Äktenskapet lagfästs av en *qadi* (präst, skiljeman)

Klädtsel - idrott

Mer eller mindre bestämda normer för klädsel för både män och kvinnor

Båda ska täcka sina kroppar på sådant sätt att inte det andra könets lust väcks

Mat: *halal* eller *haram*

djuret ska vara levande
och friskt när det
slaktas

det ska slaktas i Guds
namn

muslimerna får äta kött
som slaktats av dem
som tillhör bokens folk
(judar, kristna)

blodmat

griskött

djur dödade av vilda
djur

kött av rovdjur
godis som innehåller
svingelatin

Alkohol

Förbjudet att:

Konsumera

Sälja, köpa

Destillera osv...

Religion – modern politik brott och straff

Nationalstaten – 1960

Blandning av ”*heer*”, *sharia* och
västerländskt lagsystem

Nya uppfattningar om lag och rätt, brott
och straff

Teknisk inkompatibilitet

Olika instanser – *Heer* är formellt ingen juridisk instans

Sharialagen var nästan okänd för somalierna – nästan aldrig implementerat i Somalia

Dåligt eller inget samarbete mellan olika instanser

Dåligt förankrat

Skepsis gentemot det västerländska lagsystemet

Religion och musik

Omstritt ämne inom islam

Musiken eller texten?

Sufismen använder gärna *dhikr*

I propagandasyfte – Al Shabaab, Hamas eller Hizbullah

Går att fira en glädjedag med "musik" (trummor)

Barnsånger: *Nashida*, används flitigt av olika skolor

Död och begravning

Vi är här enligt Guds plan

Livet är ett test!

Religiositetens fenomen: ingenting sker av slump, allting har en avsikt och en mening

Begravningen är en viktig religiös
angelägenhet

Finns regler om hur begravningen ska skötas

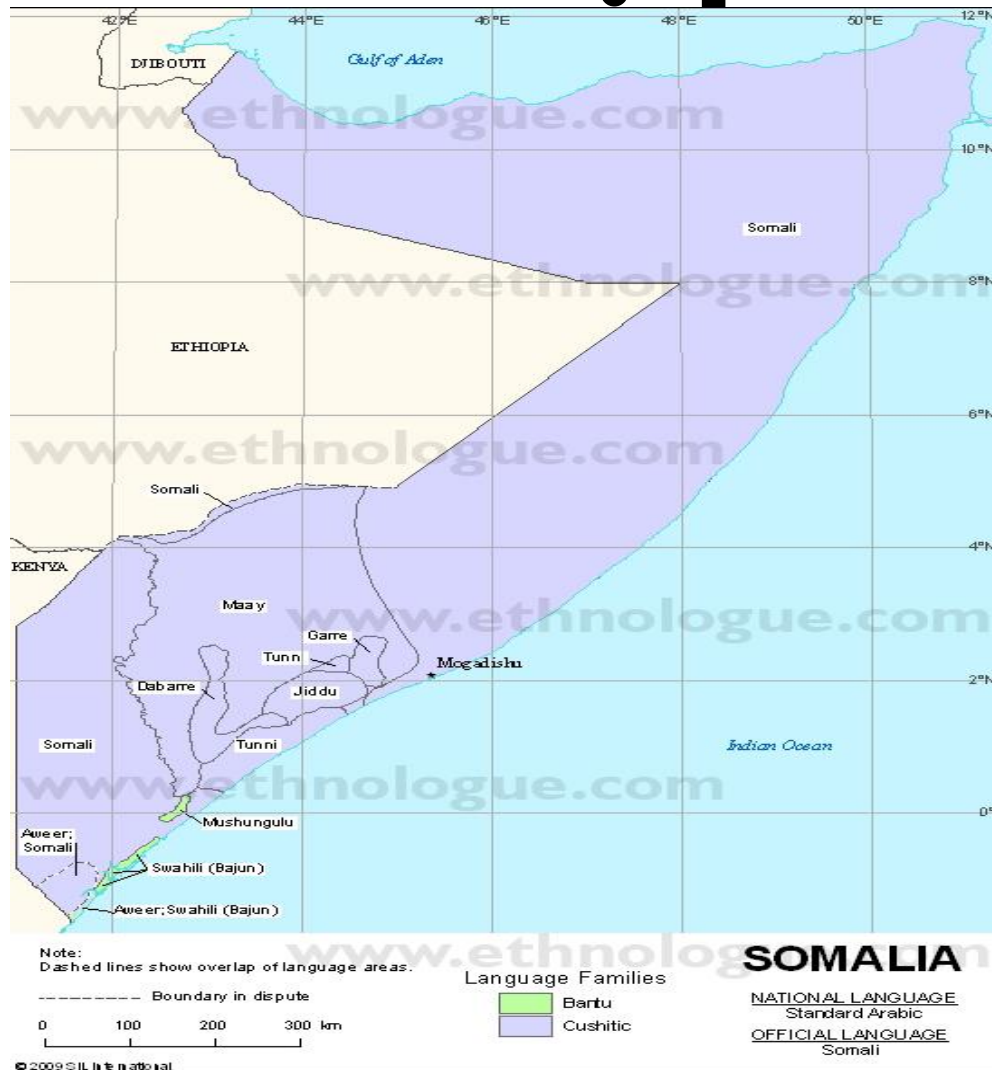
Tvätta kroppen, kroppen kläs med ett tyg (ofta
vitt)

Döden är Guds vilja och beslut!

Somaliskans grammatiska struktur – ett kontrastivt perspektiv

Somaliska – geografiskt

Muntlig och skriftlig tradition

Somaliska: muntlig tradition.

Svenska: skriften värderas högt.

Somaliska skriftspråket relativt nytt.

Framväxten av ett standardiserat skriftspråk.

Flera varianter av skriftspråk.

Det här med stavning

Svenska – föråldrad
stavning, viktigt att
stava rätt

<i>ljud</i>	<i>kött</i>
<i>hjul</i>	<i>tjata</i>
<i>jul</i>	<i>sjö</i>
<i>djur</i>	<i>skön</i>
	<i>redigera</i>

Somaliska – olika sätt
att stava

<i>sameeyey</i>	
<i>sameeyay</i>	'han gjorde'
<i>kan</i>	
<i>kani</i>	'denna, m.'
<i>gabar</i>	
<i>gabadh</i>	'flicka'

Somaliska ljud som inte finns i svenskan

X *Xarbi* 'Harbi'

kh *akhri* 'läs!'

dh *dheh* 'säg!'

c *nacnac* 'godis'

q *qalin* 'penna'

Dubbelkonsonanter

waran 'spjut' *warran* 'berätta nyheterna'
gabadh 'flicka' *gabadha* [gabadhdha] 'flickan'

Svenska ljud som kan vara svåra för somalisktalande

- p polis > boliis
- v vi vann! > fi fann!
- u utomhus > otomhos
- a trasa > trosa
- y den är ny > den är ni/nu

Nominalfrasen

Adjektiv följer substantiv:

guri cusub 'ett nytt hus'

shimbir yar 'en liten fågel'

Utbildningssystem

Bild: Harbi Amir, Hargeisa, 2011

Somaliska språket - skriftspråk

Beslut om latinskt alfabet togs 1972
Fastställdes 1973

Olika steg: Erkännande, undervisningsspråk,
grundskola, en del av universitetsstudier

Osmania: identifierades med frihetskampen mot
den koloniala makten

Efter 1991

Privata skolor (grund, gymnasium)

Grundutbildning på somaliska, halva dagen

Privata högskolor

Mogadishu, Borama, Hargeisa, Bosaso

Klan och kunskap: varje klan vill bygga en högskola.

Jämställdhet i skolan

Fler pojkar än flickor – dock fler och fler tjejer.

Färre kvinnliga lärare

Synen på psykisk ohälsa i Somalia

Autism

Hälsa i sin vida betydelse är fler dimensionell och är nära knyten till religionen

Hälsa och sjukdomar förstås som socialt, spirituellt och religiöst

Hälsa är relationellt till förhållande till Gud, goda/onda andar och människor

Centralt för behandlingen är att omger sig av anhöriga och andra personer som man litar på.

Beslut fattas av familjen.

Individen behandlas därför i första hand av familjen (recitera från koranen).

Att det finns religiös/medicinsk kompetens

Psykisk ohälsa är ett tabu belagd ämne, som man inte prata öppet om både i Somalia och i exil.

Modern psykiatrisk vård nästa obefintlig.

Psykisk ohälsa och exilen

Migrations Relaterad Stress (MRS).

förändrade familjestruktur.

Splittring av sociala nätverk

Svårigheter att navigera i det svenska samhället.

Roll och status förlust för män som inte längre är familjeförsörjare.

Skilsmässa och ensamstående mödrar

Många somalier lider av psykisk ohälsa

Många har varit med om hemska traumatiska
upplevelser och lider av PTSD

Närstående följer med till sjukhuset

Familjen för talan och bestämmer vad som är bäst
för den sjuke.

Inga begrepp för psykisk sjukdom, som depression eller psykos

Många män säger att de har BUUFIS

Många kvinnor säger att de har WELWEL

Söker psykiatriskvård som sista utväg

Hur påverkar kulturen synen på psykisk ohälsa?

Är normativ för vad som uppfattas som frisk eller sjuk

Avgör hur man söker hjälp

Vilka typer av hjälp man söker

Språk och politiskt utveckling

- somalier i diasporan**

Somaliska språket

Blev officiellt språk 1972.

Latinska alfabetet.

Latinska – *la´diin*

3 stora dialekter

Maxaatiri – (majoritetet - nomader)

Maay – (stor minoritet)

Övriga (Digil & Ashraaf) - minoritet

Nationalstaten och språket

Ordförrådet måste förnyas i samband med att språket blev officiellt språk (1972) och måste kunna beskriva nya situationer rent formellt.

Ett administrativt språk måste skapas.

En språkkommitté.

Kamelcentrerat samhälle

Man valde att använda begrepp ur det kamelcentrerade samhället.

Det var vad man kände till.

Innebörden på ett visst plan förblev densamma.

Degmo = kommun, fr. "deg" (bo, etablera sig).

Gobol = län (ordet betyder också "del").

xero = "plats för inkvartering" – för boskap.

"xero qaxooti" = "flyktingförläggning".

Modern politik

”A camel complex”

Traditionellt

Gole = läger

Hogaan = Koppel

Layli = tämjda unga kameler (4-6 år)

Idag

Parlament

Ledare

Övningar, Matte osv

Klan och politik idag: hybridsystem

2- kammarsystem i Somaliland.

Tradition och modernitet sida vid sida.

Ledamöter: väljs av medborgarna

Gurti = andra kammaren - utses av den egna klanen

Institutionaliseringen av "Gurti"

Lojalitetsdilemma?

Klan och medborgarskap i Somaliland?

Den som är född för Somaliland. (art.4)

Puntland

Ett-kammarsystem.

Ledamöterna utses av "de äldre".

De äldre – klanrepresentanter.

Klan och medborgarskap i Puntland?

Kommunen ska styrka personens identitet.

TACK!

harbi@rayanservice.se